

H4J JOHDANTO

4 HEPREA, KIELIOPPI, <https://www.gen.fi/h4.html>

H4J LAINASANAT JA SIIRTOKIRJOITUS, <https://www.gen.fi/h4j.html>

H4J Johdanto

<https://www.gen.fi/h4j-johdanto.html>

SISÄLLYSLUETTELO

1. Heprean kieliakatemian ohjeet
2. Siirtokirjoitus
 - 2.1 Hepreaan siirretään äänneasu
 - 2.2 Ktiv chaser ja ktiv male
 - 2.3 Heprean kieliakatemian ohjeet
3. Paino- ja sulkumerkit

1. HEPREAN KIELIAKATEMIAN OHJEET

Tämän dokumentin lähteinä on käytetty Heprean kieliakatemian ohjeita. Heprean kieliakatemia on julkaissut viimeisimmän laajan päivityksen virallisiin kirjoitusohjeisiin toukokuussa 2017. Sitä ennen julkaistuissa dokumenteissa on seurattu (ainakin periaatteessa) vanhoja ohjeita.

Käytännössä kieliakatemian uudet ohjeet pääosin vain vakiinnuttivat ja virallistivat jo monien kirjoittajien omia aikojaan ja luvatta käyttöön ottamat uudet kirjoitustavat. Näinhän kieli muuttuu: Ensin kansa puhuu ja kirjoittaa niin kuin lystää, ja sen jälkeen puhdaskielisyyden vartijat lopulta antavat vakiintuneiden käytäntöjen alla periksi ja hyväksyvät ne.

Esim. suomen kieleen vuonna 2014 hyväksytty uusi "alkaa tekemään" -standardi entisen "alkaa tehdä" -muodon rinnalle. Allekirjoittaneella on vuoden 2010 tekstinkäsittelyohjelma, joka alkaa tässä kohtaa aina herjaamaan!

<http://hebrew-academy.org.il/>

<http://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/Klaley-Ktiv-Male.pdf>

<http://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/taatik-loazit-ivrit-1.pdf>

2. SIIRTOKIRJOITUS

2.1 HEPREAAAN SIIRRETÄÄN ÄÄNNEASU

Siirtokirjoitus tarkoittaa sanojen ja nimien muuntamista toiselle kirjaimistolle. Siirtokirjoitus voidaan tehdä kahdella tavalla: translitteroimalla, jossa siirretään jokainen lähtökielen kirjoitusasuun merkki, tai transkriboimalla, jossa siirtäminen tapahtuu ääntämistä seuraten. Näiden kahden termin, translitteroiminen ja transkriboiminen, välinen raja ei kuitenkaan ole selvä. Useimmat siirtokirjoituksen käytännöt eivät ole puhtaasti kumpaakaan, vaan jotakin siltä väliltä.

Siirrettäessä vieraskielisiä nimiä ja sanoja nykyhepreaan käytetään (periaatteessa) aina ääntämisasua. Sanoja ei siis translitteroida eli siirretä merkki kerrallaan, vaan ensin sana lausutaan, ja sen jälkeen lausuttu muoto kirjoitetaan enemmän tai vähemmän tarkasti hepreaksi. Käytännössä alkukielen kirjoitusasu kuitenkin usein vaikuttaa vastoin periaatetta myös heprealaiseen muotoon. Lisäksi monista nimistä on jo vakiintunut muoto, joka ei ole sääntöjen mukainen.

Esim.

Cannes (ransk.) קאן קאן

Chicago (engl.) שיקגו שיקגו [po. שיקגואו]

Dublin (engl.) דבלין דבלין

Peugeot (ransk.) פז'ו פז'ו

[Peugeot-automerkin nimeksi on kuitenkin vakiintunut פִּיז'ו]

Suomenkielisten nimien ja sanojen siirtämistä hepreaan helpottaa se, että suomea pääosin lausutaan samalla tavalla kuin kirjoitetaan. Ongelmaksi muodostuu usein kuitenkin se, että hepreaksi kirjoittavat eivät aina tiedä, miten nimi tai sana alkukielessä lausutaan. Myöskään kaikille äännteille ei ole hepreassa omaa merkkiä. Siksi vieraskielisistä nimistä on usein erityisesti hepreankielisissä lehdissä ja internetissä erilaisia muotoja.

Lisäksi siirtokirjoittamisen käytännöt ja säännöt ovat vuosikymmenten aikana muuttuneet, joskus jopa myös lähtökielen lausumistavat. Kirjoissa esiintyvien vierassanojen kirjoitusasujen sekalaisuus johtuu usein näistä muuttuneista standardeista. Monet nimet ovat jo vakiintuneet muotoon, jotka eivät ole nykyisten sääntöjen mukaisia.

Tässä esityksessä keskitytään ensisijaisesti suomenkielisten sekä muiden tutuimpien länsikielisten nimien ja sanojen siirtämiseen eli transkriboimiseen

heprealaiselle kirjaimistolle. Heprean kieleen jo vakiintuneita lainasanoja tässä esitetyt säännöt koskevat vain osittain, samoin kuin esim. muiden seemiläisten kielten (aramea, arabia jne.) nimiä ja sanoja.

Suomen ja muiden länsikielten sekä toisaalta seemiläisiin kieliin kuuluvan heprean merkittävä erilaisuus tekee vieraskielisten sanojen eli vierassanojen siirtämisen hepreaan hankalaksi: Nykyheprean puhekielen äänteissä ei ole suoria vastineita esim. y-, ä- ja ö-vokaaleille, äng-äänteelle (ŋ), pitkille vokaaleille, monille kaksoisääntöille eli diftongeille eikä kaksoiskonsonanteille eli geminaatoille.

Läheskään kaikki transkriboijat (esim. israelilaiset toimittajat, mainosten tekijät) eivät aina hallitse lähdekielen lausumista – tai edes heprean kirjoitussääntöjä. Vieraiden kielten siirtokirjoituksessa hepreaan onkin suuri kirjavuus. Vieraskielisissä hepreaksi kirjoitetuissa nimissä on paljon suoranaisia virheitä ja vielä enemmän epä johdonmukaisuuksia. Lisäksi nimi saatetaan alkuperäisen lähdekielen sijasta transkriboida esim. tutummasta englanninkielisestä muodosta, joka sekin lisää sekavuutta. Monista nimistä käytetään yleisesti kahta tai jopa useampaa muotoa. Menneitten vuosikymmenten teksteissä voi nähdä mitä erikoisimpia vierassanojen transkribointeja.

Professori Frantz Delitzsch

פּראָפּעסאר פֿראַנץ דעליטש
פּרוֹפֿיסּוֹר פֿרַנְץ דֵלִיץ

Heprea on äärimmäisyyksien kieli: Heprea (tai sen alkumuoto) on allekirjoittaneen käsityksen mukaan ensimmäinen ja vanhin kieli, sitä puhuttiin jo paratiisissa. Eikä siinä kaikki: Itse ymmärrän, että elävä kolmiyhteinen Jumala oli luonut tuolla Hänestä itsestään lähtöisin olevalla paratiisikiellellä koko maailmankaikkeuden!

Samalla nykyheprea on puhuttuna äidinkielenä maailman nuorin kieli: Se on syntynyt vasta 1880-luvulla. Yli puolentoista vuosituhannen ajan maailmassa ei tiettävästi ollut yhtään ihmistä, joka olisi puhunut hepreaa äidinkielenään. Heprea on myös ainoa kieli maailmassa, joka on herännyt kuoltuaan uudelleen eloon puhutuksi arkikieleksi.

Heprea (tai sen kantamuoto) on äitikieli, josta kaikki maailman muut kielet ovat Baabelin kieltensekoituksen jälkeen saaneet alkunsa. Heprea myös yhdistää kaikki nykyisin elossa olevat kirjakielet: Jokaisessa on raamatunkäännösten kautta hepreankielinen aamen-sana.

2.2 KTIV CHASER JA KTIV MALE

Nykyhepreaan siirretyille vieraskielisille nimille ja sanoille on kaksi kirjoitusjärjestelmää kuten muussakin hepreassa:

- A) vokalisoitu ktiv chaser, johon ei ole lisätty vokaalikirjaimia
- B) vokaalimerkitön ktiv male, johon on lisätty lukemista tukevia vav- ja jod-kirjaimia sekä myös alef-kirjaimia a-vokaalin merkiksi

Nykyheprean kirjoitettu käyttökieli kirjoissa, lehdissä, kirjeissä, mainoksissa, tuoteselosteissa, televisiossa, elokuvissa, internetissä jne. on käytännössä aina ktiv male -kirjoitusta: vokaalimerkkejä ei käytetä. Sanojen lausumiseen tai merkitykseen nämä kaksi eri kirjoitusjärjestelmää eivät (periaatteessa) vaikuta. Ktiv male -kirjoituksen vokaalimerkittämyys tekee vierassanojen transkriboimisen hepreaan kuitenkin entistä haastavamman.

Vokaalimerkittömien vierassanojen lukeminen voi olla myös vaikeaa. Uuden tai harvinaisen vieraskielisen nimen yhteyteen voidaankin kirjoittaa vokaalimerkit tai ainakin osa niistä silloin, kun nimi esiintyy dokumentissa ensimmäisen kerran. Muutoin vokalisoitua kirjoitusta käytetään Raamatun, Talmudiin kuuluvan Mishnan ja juutalaisen rukouskirjan eli Sidurin sekä runojen lisäksi vain runo- ja lastenkirjoissa sekä heprean kielen oppi- ja sanakirjoissa.

3. PAINO- JA SULKUMERKIT

Suomalaisten sanojen ja nimien painoa ei ole merkitty allekirjoittaneen tuottamissa siirtokirjoitukseen liittyvissä dokumenteissa: suomalaisissa sanoissa ja nimissä paino on aina ensimmäisellä tavulla. Jos muunkielisissä sanoissa paino on jollakin muulla kuin viimeisellä tavulla (ultimalla), niin se on merkitty painollisen tavun aloittavan kirjaimen päällä olevalla vasemmalle osoittavalla nuolenkärjellä (ole-painomerkki). Nimissä paino on erityisesti puhekielessä saattanut vakiintua myös jollekin muulle tavulle, kuin missä se lähtökielellä on ollut.

Vierasnimet lausutaan ainakin periaatteessa myös hepreaa puhuttaessa tai ääneen luettaessa samalla tavalla kuin ne lausutaan lähtökielellä. Käytännössä nimen heprealainen kirjoitusasu usein muuttaa lausumista, koska hepreaa puhuva tai lukeva ei tiedä tai osaa lausua oikein.

Huomaa, että lainasanojen (NHL, **New Hebrew Loanword**) taivutusmuodoissa paino säilyy (periaatteessa) aina sillä tavulla, millä se on perusmuodossa. Paino ei siirry päätteelle. Esim.

סיני טיני adj., subst. mask. NHL kiinalainen

סיניים טיניים adj. mon. mask. kiinalaiset
(esim. asiat tai esineet)

סינים טינים subst. mask. mon. kiinalaiset (ihmiset)

Jos sanan vokalisoimattomasta ktiv male -muodosta on yleisesti käytössä eri muotoja, niin ne on ilmoitettu seuraavilla sulkumerkeillä (pelkästään eri tavalla vokalisoituja muotoja ei ole annettu):

Rinnakkainen hyväksyttävä muoto on hakasulkeissa [].

[נפל נפּל] נפאל נפּאל Nepal

Jos sanasta on vakiintunut ja hyväksytty ei-säännöllinen muoto, niin säännönmukainen mutta ei-käytössä oleva muoto on merkitty hakasulkeisiin polyhenteellä (pitäisi olla).

ג'ינס ג'ינס engl. jeans [po. ג'ינז]

Käytössä oleva rinnakkainen epävirallinen tai vanha muoto on aaltosulkeissa {}.

{פאסיקיבי} פאסיקיווי פּסיקיין Paasikivi

Selvästi sääntöjen vastainen väärä muoto on kaksoisaaltosulkeissa {} {}.

{{יובסקולה}} ייוסקילה ייוסקילה Jyväskylä